

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 811/23

לפני :

כבוד השופטת יעל וילנר
כבוד השופט עופר גרוסקופף
כבוד השופטת רות רונן

המערערים :

1. עמנואל בן חיים
2. טל בן חיים

נגד

המשיבים :

1. תשרי רהיטים בע"מ
2. קלינמן שמואל
3. בן חיים יוסף
4. יובל אוליאל

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (השופט
ג' שני) בת"א 33371-01-22 מיום 1.12.2022

תאריך הישיבה :

ט"ז באדר ב התשפ"ד (26.3.2024)

בשם המערערים :

עו"ד לירום סנדה

בשם המשיבים :

עו"ד חיים ויקי שמעוני

החלטה

השופטת יעל וילנר:

1. האם הקלטת דיבור של נתבע, אשר כולל הודאה בקיומה של זכות תובע, היא בגדר הודאה "בכתב", כמשמעות המונח בסעיף 9 לחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958 (להלן: חוק ההתיישנות או החוק)?

זו השאלה שניצבת במוקד הערעור שלפנינו, על פסק דינו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (השופט ג' שני) בת"א 33371-01-22 מיום 1.12.2022, שבגדרו נדחתה על הסף מחמת התיישנות תביעת המערערים נגד המשיבים 2-3.

2. ביום 16.1.2022 הגישו המערערים תביעה על סך 2,550,000 ש"ח נגד המשיבים, בטענה לקיומו של חוב שלא נפרע במועד. בתביעה נטען כי במהלך השנים 2012-2013 הלווה המערער 1 למשיבה 1 (להלן: החברה) כספים בסכום כולל של 1,200,000 ש"ח; וכי הוסכם בין הצדדים שמלוא סכום ההלוואה ייפרע ביום 30.4.2013. עוד הוסכם, כי החל מחודש נובמבר 2012 ועד למועד פירעון ההלוואה כאמור תישא החברה – או יתר המשיבים – בתשלומי ריבית חודשיים בסכום של 50,000 ש"ח. כמו כן, בכתב התביעה נטען כי ביום 27.9.2012 חתמו המשיבים 2-4 על ערבות אישית, בלתי מוגבלת בזמן, לחובותיה של החברה כלפי המערער 1 ולפירעון שטר חוב שעשתה החברה לטובתו; וכי עד ליום 10.10.2014 שילמו המשיבים למערער 1 סכום של 674,360 ש"ח בלבד, מתוך סך החוב הכולל.

3. מנגד, המשיבים 2-3 (להלן: המשיבים) הגישו בקשות נפרדות לדחיית התביעה על הסף, שבגדרן נטען, בין היתר, כי התביעה התיישנה. המערערים הגישו תגובות לבקשות אלו, אליהן צירפו תמלילי הקלטות של שיחות שהתקיימו בין הצדדים ביום 12.4.2021 וביום 7.6.2021 (להלן בהתאמה: ההקלטות והתמלילים). לטענת המערערים, מתמלילי השיחות עולה כי המשיבים הודו בקיומו של החוב הנטען, ומשכך, בהתאם לסעיף 9 לחוק, מרוץ ההתיישנות של העילות שפורטו בכתב התביעה צריך להימנות מחדש החל ממועד ההודאה.

4. בדיון שהתקיים בבית המשפט המחוזי ביום 12.7.2022 הגיעו הצדדים להסכמה דיונית, שלפיה ההכרעה בטענת ההתיישנות האמורה "תתמקד בשאלה המשפטית האם ההקלטה מהווה מסמך בכתב לצורך סעיף 9 לחוק ההתיישנות" (עמ' 2 לפרוטוקול הדיון מיום 12.7.2022, ש' 27-28).

5. כאמור, ביום 1.12.2022 דחה בית המשפט המחוזי על הסף את התביעה נגד המשיבים מחמת התיישנות, והורה על מחיקת התביעה נגד המשיבים 1 ו-4. אשר לשאלה אם הקלטה שמתעדת דברים שנאמרו בעל פה מהווה הודאה "בכתב" לצורך סעיף 9 לחוק ההתיישנות, נקבע כי לשון הסעיף מוליכה למסקנה כי דרישת הכתב היא מהותית, ולא ראייתית בלבד. הודגש, כי על רקע הצורך לוודא כי הודאה כאמור תהיה "רצינית ומושכלת, ולא כזו שנעשתה מן הפה ולחוך", הרי שכאשר הצד שמודה בקיומה של זכות אינו מודע להקלטת השיחה, לא ניתן להסיק כי הוא מבין את משמעות הודאתו, או ללמוד

על גמירות דעתו לגביה. עוד הודגש, כי אין צורך להכריע בענייננו אם שיחה שהוקלטה על דעת הצדדים לה היא בבחינת "כתב", לצורך סעיף 9 לחוק, משלא נטען כי הקלטת המשיבים נעשתה בידיעתם. לנוכח כל זאת, נקבע כי ההקלטה דנן אינה ממלאת את דרישת הכתב שבסעיף האמור; וכי לפיכך תביעת המערערים נגד המשיבים התיישנה. לבסוף, בית המשפט המחוזי מחק את התביעה נגד המשיבים 1 ו-4 מחמת חוסר מעש. צוין, כי למרות הבהרות שהתבקשו מצד בית המשפט, המערערים לא פעלו לתיקון בקשתם לפסק דין בהיעדר הגנה.

מכאן הערעור שלפנינו, אשר ממוקד כאמור בשאלה אם ההקלטות דנן מקיימות את דרישת ה"כתב" שבסעיף 9 לחוק ההתיישנות.

תמצית טענות הצדדים

6. המערערים טוענים כי דרישת הכתב שבסעיף 9 לחוק היא ראייתית בלבד, ונועדה להוכיח שהודאה אכן ניתנה על-ידי הנתבע. לפיכך, לטענתם, הקלטה באמצעות מכשיר אמין אשר משקפת את הדברים במלואם, מקיימת את התכלית הראייתית האמורה; וכי לעניין זה, אין משמעות לשאלת מודעות הדובר להיותו מוקלט. המערערים מדגישים, כי ההקלטות דנן מוכיחות כי הודאת המשיבים מקיימת את התנאים שנקבעו בפסיקה לגבי תוכנה הנדרש של הודאה לפי סעיף 9 לחוק. המערערים מוסיפים, כי המשיבים הציגו בפניהם מצג שווא בנוגע לנכונותם להחזיר את החוב, במטרה למנוע מהמערערים לפעול לגבייתו עד תום תקופת ההתיישנות. נטען כי התנהלות זו של המשיבים היא בגדר שימוש לרעה בהליכי משפט והפרה של חובת תום הלב, באופן שמצדיק לדחות את טענת ההתיישנות אף בהיעדר הודאה בכתב מטעם המשיבים, בשל "זעקת ההגינות" שעולה מנסיבות המקרה דנן.

7. מנגד, המשיבים סומכים ידיהם על פסק דינו של בית המשפט המחוזי. נטען כי דרישת הכתב שבסעיף 9 לחוק היא מהותית, ונועדה לוודא שהנתבע מסר הודאתו שלא בצורה חפוזה ומתוך גמירת דעת להודות בזכות התובע. המשיבים מוסיפים כי מכל מקום, תוכן ההקלטות דנן אינו מלמד על הודאתם בזכות המערערים. בהקשר זה נטען, בין היתר, כי בניגוד למערערים, המשיבים לא היו מיוצגים על-ידי עורך-דין במהלך השיחות שהוקלטו; וכי המערערים תכננו את מהלך השיחה באופן מגמתי, על מנת "לשים דברים" בפי המשיבים. המשיבים מוסיפים וטוענים כי לא הציגו מצגי שווא או השתמשו לרעה בזכותם לטעון להתיישנות.

8. כמבואר לעיל, ההליך שלפנינו ממוקד בשאלה אם הקלטה של דברים שנאמרו בעל-פה, בנסיבות כבענייננו, מקיימת את דרישת הכתב הקבועה בסעיף 9 לחוק ההתיישנות. כפי שיפורט להלן, אני סבורה כי יש להשיב על שאלה זו בשלילה, וכי לפיכך דין הערעור להידחות, וכך אציע לחבריי כי נורה.

המסגרת הנורמטיבית

9. כידוע, תקופת התיישנותה של עילת תביעה מתחילה, ככלל, "ביום שבו נולדה" העילה (סעיף 6 לחוק ההתיישנות). חריג לכלל זה קבוע בסעיף 9 לחוק, שניצב במוקד הערעור שלפנינו ומורה כדלקמן:

הודאה בקיום זכות
9. הודה הנתבע, בכתב או בפני בית משפט,
בין בתוך תקופת ההתיישנות ובין לאחריה,
בקיום זכות התובע, תתחיל תקופת
ההתיישנות מיום ההודאה; ומעשה שיש בו
מקצת הזכות, דינו כהודאה לענין סעיף זה.
בסעיף זה, "הודאה" – למעט הודאה שהיה
עמה טיעון התיישנות.

אם כן, סעיף 9 לחוק קובע "אתחול" של מרוץ ההתיישנות, בהינתן הודאת נתבע בקיום זכות התובע, כך שתקופת ההתיישנות תחל במועד ההודאה, גם אם זו ניתנה בחלוף תקופת ההתיישנות המקורית. עם זאת, הסעיף דנן קובע כי הודאה שנלווה לה "טיעון התיישנות" אינה נחשבת "הודאה" לצורך סעיף זה.

10. על מנת שהודאה בקיום זכות תביא כאמור לאתחול מרוץ ההתיישנות לפי סעיף 9 לחוק, על ההודאה לעמוד הן בדרישות הנוגעות לתוכנה, הן בכאלה הנוגעות לצורתה.

באשר לתוכן ההודאה, הלכה עמנו כי על ההודאה להיות מפורשת, מלאה ומפורטת, באופן ש"הנתבע יודה לא רק בקיום העובדות הנדרשות, אלא גם בקיום זכותו של התובע" (ע"א 9413/03 אלנקווה הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה, ירושלים, פ"ד סב(4) 525, 564 (2008) (להלן: עניין אלנקווה); ע"א 8438/09 רובאב חברה לנכסים בע"מ נ' אחים דוניץ בע"מ, פ"ד סה(2) 635, 643-645 (2012); ע"א 187/05 נסיר נ' עיריית נצרת עילית, פ"ד סד(1) 215, 253-254 (2010) (להלן: עניין נסיר); רע"א 9041/03

בטחיש נ' משרד הביטחון, פסקה 5 (16.8.2005) (להלן: עניין בטחיש); ע"א 1017/91 פסח נ' הכפר הירוק ע"ש לוי אשכול (1.4.1996)).

אשר לצורת ההודאה, בסעיף 9 לחוק נקבעו שתי דרישות חלופיות: על ההודאה להינתן "בכתב" או "בפני בית משפט" [יוזכר כי לצד שתי דרישות צורניות אלו, בסעיף גם נקבע כי "מעשה שיש בו מקצת הזכות, דינו כהודאה לענין סעיף זה"].

11. כאמור לעיל, במוקד ענייננו ניצבת השאלה, אם הקלטה של דברים שנאמרו בעל-פה עשויה להיחשב "כתב" לצורך החלת סעיף 9 לחוק.

השאלה הנדונה טרם הוכרעה בפסיקתו של בית משפט זה, וניתן למצוא לה תשובות סותרות בפסיקת הערכאות הדיוניות (ראו, למשל: ע"א (מחוזי חי') 11-35052-18 סיסו נ' סוטייל, פס' 31 (13.3.2019) (השופטת ת' שרון נתנאל); ע"א (מחוזי ת"א) 1625/08 יעקובוב נ' אהרונוב, פס' 8 (30.5.2010) (השופטת ר' לבהר שרון); ת"א (מחוזי ת"א) 3133/00 א. גבירצמן מתכננים בע"מ נ' שיא ייזום ופיתוח בע"מ, פס' 6-7 (9.11.2006) (השופטת ע' ברון)). יחד עם זאת, שאלה זו הוזכרה בפסיקתו של בית משפט זה, בע"א 6623/11 אלבו נ' פלדמן (2.1.2014), שם לא התעורר צורך להכריע בה. עם זאת, השופטת א' חיות ציינה שם, בבחינת למעלה מן הצורך, כי "המקרים שבהם החוק דורש כי פעולה מסוימת תיעשה בכתב נחלקים לשני סוגים – מקרים שבהם קיים טעם מהותי לצורך במסמך כתוב ומקרים שבהם המסמך הכתוב נדרש על מנת לשמש כראיה [...] ככל שיש לפרש את דרישת הכתב שבסעיף 9 לחוק ההתיישנות כדרישה ראייתית ניתן לסבור כי היא ניתנת להמרה בראיה מובהקת אחרת" (פס' 11; ההדגשה במקור).

על רקע זה, נפנה אפוא לדון בשאלה הפרשנית הטעונה כאמור הכרעה בענייננו.

פרשנות דרישת הכתב שבסעיף 9 לחוק ההתיישנות

12. כידוע, דבר חקיקה יפורש בהתאם ללשונו ולתכליתו. תחילה יש לבחון את לשון החקיקה ולקבוע מהן המשמעויות שבכוחה לשאת (ראו, מני רבים: ע"מ 3804/22 נקארה נ' הוועדה המקומית לתכנון ובנייה חיפה, פס' 41 (29.7.2024); ע"א 2504/24 המוסד לביטוח לאומי נ' לין, פס' 19 (21.4.2024)). אם גבולות הלשון כוללים מספר משמעויות אפשריות, יש לבחור את המשמעות שמגשימה באופן מיטבי את תכלית

החקיקה (דנג"ץ 5120/18 נשים קוראות ללדת למען חופש בחירה בלידה נ' מדינת ישראל, פס' 86 (21.7.2021); בע"מ 2255/19 פלוני נ' פלונית, פס' 23 (23.2.2020)).

13. בענייננו, מבחינה לשונית גרידא, נראה כי התיבה "בכתב" עשויה לכלול גם משמעות של הקלטת דברים שנאמרו בעל-פה.

אמנם, במשמעותה הלשונית הפשוטה, נראה כי המילה "בכתב" מתייחסת להצגה חזותית של כיתוב או סימון, להבדיל מהבעה בעל פה. ביטוי לגישה לשונית זו ניתן למצוא, למשל, בסעיף 3 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981, אשר קובע כי משמעות המילה "בכתב" היא "לרבות בכל דרך אחרת של הצגת אותיות, ספרות או סימנים בצורה הנראית לעין או הניתנת לפענוח חזותי". בדומה לכך, סעיף 1 לפקודת הפרשנות (נוסח חדש) קובע כי משמעות המילה "כתב" היא "לרבות בדפוס, בליתוגרפיה, במכונת כתיבה, בצילום ובכל דרך אחרת של הצגת מלים או ספרות, או העתקתן, בצורה הנראית לעין". יחד עם זאת, כבר נפסק כי בהקשרים מסוימים התיבה "בכתב" עשויה לכלול משמעות רחבה יותר. כך, למשל, נקבע כי הקלטת דברים שנאמרו בעל-פה, אף בלא ידיעת הדובר, עשויה להיחשב אמרה "בכתב", לצורך סעיף 10א לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971, שעניינו בקבילות "אמרה בכתב שנתן עד מחוץ לבית המשפט" (ע"פ 594/86 שלוש נ' מדינת ישראל, פ"ד מא(2) 824, 833 (1987); ע"פ 323/84 שריקי נ' מדינת ישראל, פ"ד לט(3) 505, 516-517 (1985); ע"פ 869/81 שניר נ' מדינת ישראל, פ"ד לח(4) 169, 239 (1984); ראו גם: ע"פ 141/84 מדינת ישראל נ' טובול, פ"ד לט(3) 596, 603 (1985); נינה זלצמן "סליל-הקלטה כמסמך והדרישה הראייתית לכתב" עיוני משפט יב 77, 115-117 (1987)).

[במאמר מוסגר, יוער כי השאלה אם הקלטה עשויה לשמש "כתב" התעוררה במספר הקשרים גם במסגרת המשפט העברי, וראו, למשל: הרב עובדיה יוסף שו"ת יחווה דעת ב, נז (בהקשר של מלאכת כותב בשבת); הרב אליעזר יהודה ולדנברג שו"ת ציץ אליעזר יג, א (בהקשר של איסור מחיקת השם); ראו גם: אורי דסברג וישראל רוזן "השבת במשטרה" תחומין ב 66, 77 (תשמ"א)].

14. אם כן, המילה "בכתב" שבסעיף 9 לחוק עשויה לשאת, מבחינה לשונית, גם משמעות של הקלטת דברים שנאמרו בעל-פה. לפיכך, לצורך הכרעה בשאלה הפרשנית שלפנינו, עלינו לבחון את תכלית דרישת הכתב שבסעיף 9 לחוק ההתיישנות, ולקבוע אם מתן משמעות כאמור מגשימה תכלית זו באופן מיטבי, אם לאו. על מנת להתחקות אחר

תכלית זו של דרישת הכתב, שומה עלינו לעמוד תחילה על הרציונלים שבבסיס חוק ההתיישנות בכלל, ועל אלו שביסוד סעיף 9 לחוק בפרט.

חוק ההתיישנות וסעיף 9 לחוק – רציונלים עיקריים

15. בעיקרו של דבר, חוק ההתיישנות נועד לאזן כראוי בין האינטרסים הרלוונטיים לסוגיית ההתיישנות – אלה של התובע, של הנתבע ושל הציבור (רע"א 4705/22 אליהו נ' ישראל-פור (אליהו), פס' 24 (29.9.2022); ע"א 8416/19 עו"ד שלמה נס ורו"ח אלי שפיר – מפרקי חברת אגרוסקו חברה לייצור חקלאי בע"מ נ' מדינת ישראל, פס' 31 (22.12.2021); רע"א 6614/19 מדינת ישראל נ' ג'הסי, פס' 12 (30.6.2021); עניין נסייר, בעמ' 246; עניין אלנקווה, בעמ' 546):

(-) אשר לתובע, דיני ההתיישנות מכירים בחשיבות זכויותיו המהותיות ובזכאותו לסעד בגין; זאת, כפוף להנחה כי תובע אשר "ישן על זכויותיו" ונמנע מהגשת תביעה לאורך פרק זמן ארוך, מוותר ומוחל על זכותו (רע"א 3196/18 מגן דוד אדום בישראל נ' פלונית, פס' 10 (6.8.2018); עניין נסייר, בעמ' 245).

(-) אשר לנתבע, מוסד ההתיישנות מניח כי קיים מבחינתו קושי לשמור על ראיותיו בחלוף השנים; וכי יש להקנות לו ודאות בעניין זכויותיו וחובותיו, באופן שיאפשר לו לכלכל את צעדיו, ולהיערך בפני הסיכון שייתבע במהלך פרק זמן מוגדר וסופי (ע"א 1254/99 המאירי נ' הכשרת הישוב – חברה לביטוח בע"מ, פ"ד נד(2) 535, 554-553 (2000); ע"א 165/83 בוכריס נ' דויר לעולה בע"מ, פ"ד לח(4) 554, 559-558 (1984)).

(-) מנקודת המבט של האינטרס הציבורי, הסדרי ההתיישנות משקפים גישה שלפיה ראוי להקדיש את משאבי השיפוט לעניינים שבהווה, בין היתר לנוכח הנטל הכרוך, ככלל, בבירור שיפוטי של סוגיות שאבד עליהן הכלח (רע"א 6552/20 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' א. לוי השקעות ובניין בע"מ, פסקה 13 (2.12.2020); ע"א 2919/07 מדינת ישראל – הוועדה לאנרגיה אטומית נ' גיא-לפל, פסקה 30 (19.9.2010)).

16. אשר לרציונל העומד ביסוד סעיף 9 לחוק ההתיישנות, הרי שזה קובע כאמור כי בהינתן הודאה של נתבע בזכותו של התובע, תקופת ההתיישנות תחל מחדש במועד ההודאה, אפילו זו ניתנה לאחר תקופת ההתיישנות המקורית. משמעות הסעיף היא, אם

כן, שהודאת נתבע בקיום זכות עשויה להקים מחדש את כוחו של התובע להגיש תובענה בגין אותה זכות, כוח שלא היה עומד לו אלמלא אותה הודאה.

סעיף זה משקף אפוא תפיסה, שלפיה כאשר נתבע מודה בקיומה של זכות התובע, משתנה האיזון המקורי בין האינטרסים השונים אשר ניצבים כאמור ביסודו של החוק, באופן שמצדיק לפתוח מחדש את מירון ההתיישנות ביחס לאותה זכות.

כך, כאשר נתבע מודה בזכות התובע, ולא טוען במקביל להתיישנות לגביה, ניתן לראות בהודאתו כמעין הסכמה קונסטרוקטיבית למתן סעדים בשל פגיעה באותה זכות, באופן שמפחית מההצדקה להגן על האינטרסים שלו בסוגיית ההתיישנות (טל חבקין התיישנות 196-195 (2014) (להלן: חבקין)). בהמשך לכך, קיימת גישה שלפיה הודאת הנתבע בזכות נתפסת כהתחייבות מכללא לקיימה, באופן שמקים לתובע עילת תביעה חדשה שמרוץ התיישנותה מתחיל במועד ההודאה (ע"א 3179/19 נאש רמות בע"מ נ' מדינת ישראל – משרד הבינוי והשיכון, פסקה 38 (3.10.2021); ע"א 459/59 פינקלשטיין נ' עזבון פרושטייר, פ"ד יד 2327 (1960); ישראל גלעד התיישנות בדין האזרחי 392-393 (2022) (להלן: גלעד); TERENCE; ANDREW MCGEE, LIMITATION PERIODS 335 (2018); CALVIN W. CORMAN, ; PRIME & GARY SCANLAN, THE LAW OF LIMITATION 52 (2001) (LIMITATION OF ACTIONS 83-85 (1991)). כמו כן, בהינתן שדיני ההתיישנות נועדו, בין היתר, למנוע מצב שבו עומדת לנתבע הגנה טובה, אך מפאת חלוף הזמן אין הוא מסוגל להוכיחה כנדרש, הרי שהודאת הנתבע בזכות התובע מערערת רציונל זה (אסף פוזנר "דוקטרינות ישנות, סוגיות חדשות דברים שבכתב – האם אתה רשאי לומר בעל פה?" ספר גבריאל בך 539, 555 (דוד האן, דנה כהן-לקח ומיכאל בך עורכים 2011) (להלן: פוזנר)). לבסוף, במישור האינטרס הציבורי, התפיסה היא שהודאת הנתבע בזכות התובע מקטינה, ככלל, את הנטל הכרוך בבירור סוגיות ישנות (ראו: חבקין, בעמ' 195-196).

17. אם כן, בראי משמעות זו של סעיף 9 לחוק ההתיישנות, כמו גם הרציונלים הניצבים ביסודו ובבסיס החוק בכללותו, נבחן מהי תכלית דרישת הכתב שבסעיף זה.

תכלית דרישת הכתב בסעיף 9 לחוק

18. בחקיקה הישראלית ניתן למצוא מגוון הוראות, בהקשרים שונים, אשר קובעות דרישה לעשיית מסמך בכתב (ראו, למשל: סעיף 8 לחוק המקרקעין, התשכ"ט-1969; סעיף 5 לחוק המתנה, התשכ"ח-1968; סעיף 14 לחוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996;

סעיף 1 לחוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973). לעניין הוראות חוק מסוג זה, ציין ממלא מקום הנשיא י' זוסמן זה מכבר את הדברים הבאים:

"ניתן לומר שדרישת הכתב באה למען אחת משתי מטרות. יש וחקיקה מחייב עשיית מסמך בכתב כדי להרתיע אדם מלהתחייב בחפזון ובקלות דעת, משום חשיבות העיסקה (AD SOLEMNITATEM). דרישת הכתב עשויה להרשים את המתחייב ברצינות מעשהו, ולהגן עליו מפני חפזון. יש והכתב דרוש לראיה בלבד (AD PROBATIONEM), כדי שלא להזיק אדם לחולשת הזכרון של העדים ולסכנה של עדות כוזבת" (ע"א 726/71 גרוסמן את ק.ב.ק. שותפות רשומה נ' מנהלי עובד המונח יהושע בידרמן, פס' 8 ((28.11.1972).

19. ואכן, כמפורט לעיל, סוגיה זו ניצבת בלב המחלוקת בין הצדדים לערעור שלפנינו. בעוד המערערים טוענים כי דרישת הכתב הקבועה בסעיף 9 לחוק היא בעלת תכלית ראייתית, טענתם של המשיבים היא שדרישת הכתב דנן נועדה לוודא כי הנתבע מסר הודאתו ברצינות ולהגן עליו מפני מסירתה בחיפזון.

עתה נפנה לדון ולהכריע במחלוקת זו.

20. כמבואר לעיל, סעיף 9 לחוק קובע כי הודאת נתבע בזכות התובע יכולה להפיח חיים בתביעה שכבר איבדה מכוחה והתיישנה. בהתקיים התנאים להכרה בתוקפה של הודאה כאמור, הנתבע הוא-הוא שעלול לחשוף את עצמו לתביעה, שאלמלא הודאתו היה התובע ניצב בפני מחסום להגשתה. הודאה תקפה של נתבע לפי סעיף 9 לחוק מובילה אפוא לויתור מצדו על זכותו הדיונית לטעון להתיישנות, וממילא טמונות בה השלכות משפטיות דרמטיות ביותר מבחינתו.

לנוכח האמור, נראה כי יש לייחס לדרישת הכתב, הקבועה בסעיף 9 לחוק, תכלית שעניינה לוודא כי הודאת הנתבע ניתנה ברצינות הראויה, מתוך מודעות וכוונה (ראו גלעד, בעמ' 400), ולמנוע מצב שבו נתבע חושף את עצמו לסיכון כאמור בחיפזון ובקלות דעת. זאת, בשים לב למאפיינים הטבועים, ככלל, במלאכת הכתיבה, לעומת אלו הטבועים, ככלל, בפעולת הדיבור (ראו והשוו: עניין גרוסמן, פס' 8; דניאל פרידמן ונילי כהן חוזים כרך א, 466 (מהדורה שנייה, 2018); ע"א 4921/12 איש חירם חברה קבלנית לבניה והשקעות בע"מ נ' בנק הפועלים בע"מ, פס' 11 (16.12.2014); ד"נ 13/67 "בחן" חברה לביטוח בע"מ חיפה נ' רוזנצוויג, פ"ד כב(1) 569, 578 (1968)).

21. ואכן, תכלית כזו של דרישת הכתב שבסעיף 9 לחוק, עשויה להילמד אף מלשון הסעיף בכללותו, כמו גם מההיגיון הפנימי המשתקף ממבנהו (על היות לשון החקיקה, כמו גם המבנה שלה וההיגיון הניבט ממנו, מקורות מרכזיים לגיבוש תכלית החקיקה, ראו, למשל: אהרן ברק פרשנות במשפט – פרשנות החקיקה 303-312 (1993) (להלן: ברק)). נשוב אפוא ונעמיד לנגד עינינו את לשון הסעיף:

הודאה בקיום זכות
9. הודה הנתבע, בכתב או בפני בית משפט,
בין בתוך תקופת ההתיישנות ובין לאחריה,
בקיום זכות התובע, תתחיל תקופת
ההתיישנות מיום ההודאה; ומעשה שיש בו
מקצת הזכות, דינו כהודאה לענין סעיף זה.
בסעיף זה, "הודאה" – למעט הודאה שהיה
עמה טיעון התיישנות.

עינינו הרואות, סעיף 9 לחוק קובע את החלופה הצורנית של הודאה "בכתב" כמקבילה ושקולה לחלופה של הודאה "בפני בית משפט". מכאן נובע, כי לשתי החלופות תפקיד זהה; וממילא, כי בבסיס שתיהן ניצבת תכלית זהה. לפיכך, על מנת לעמוד על תכליתה של דרישת הכתב בענייננו, יש להתחקות אחר המכנה המשותף במישור התכלית בינה לבין הדרישה להודאה "בפני בית משפט".

22. כפי שצוין לעיל, לנוכח משמעות סעיף 9 לחוק והרציונלים שבבסיסו, יש לייחס לדרישת הכתב הקבועה בו תכלית הנוגעת לוודא רצינותה של הודאת הנתבע, ולמניעת מצב שבו הוא חושף את עצמו, בקלות ראש, לתביעה שאלמלא הודאתו הייתה מתיישנת. ואכן, נראה כי ניתן לייחס תכלית כזו גם לדרישה שההודאה תינתן "בפני בית משפט". אמנם, כפי שצוין לעיל, התכלית האמורה מתקיימת בדרישת הכתב בשים לב למאפיינים הטבועים, במצב הדברים הרגיל, במלאכת הכתיבה, לעומת אלו הטבועים, ברגיל, בפעולת הדיבור. ואולם, דיבור בפני בית משפט באופן ספציפי, שונה מפעולת הדיבור באופן כללי, דווקא במאפיינים הללו: בעוד שדיבור מתאפיין, ככלל, בספונטניות, הרי שדיבור בפני בית משפט מתאפיין בכובד ראש ובשקילת כל מילה ומילה (ראו והשוו: בע"מ 7734/08 פלוני נ' פלונית, פסקה טו (27.4.2010); ע"א 4/80 מונק נ' מונק, פ"ד לו(3) 421, 428 (1982)), וזאת בדומה כאמור למאפיינים של כתיבה.

אם כן, נראה כי התכלית הנדונה היא בבחינת רציונל משותף לשתי הדרישות הצורניות המנויות בסעיף 9 לחוק – הודאה "בכתב" או "בפני בית המשפט".

23. אלא שכאמור לעיל, המערערים טוענים כי לדרישת הכתב הנ"ל תכלית שונה, ראייתית באופייה, שקשורה ביכולת להוכיח כי הנתבע אכן הודה בקיום זכות התובע.

ואכן, במסגרת הליך חקיקת החוק, במהלך הדיון במליאת הכנסת לקראת קריאה שנייה ושלישית, נדונה הסתייגות שהגיש ח"כ ישראל שלמה רוזנברג, בנוגע לדרישות הצורניות של הודאת נתבע לפי סעיף 9 לחוק. ח"כ רוזנברג הציע כי בנוסף להודאה בכתב או בפני בית משפט, ניתן יהיה להכיר בהודאה שנמסרה בעל פה לפני שני עדים:

"אולם אם מסכימים – והכל מסכימים – שאם היתה הודאה מצד הנתבע שהוא חייב את הכסף, רשאי התובע לדרוש אותו – מדוע צריכה ההודאה של הנתבע להיות רק בכתב? מהו ההבדל אם ההודאה היא בכתב או בדרך אחרת? טוענים חברים כי יש הבדל: בכתב זה ברור. אם אדם חתם את שמו, ברור שהוא הודה: אבל אם עשה זאת בעל-פה, יכול להיות ספק. הוא יכול להכחיש אחר-כך ולומר שלא הודה.
משום כך הוספתי את המלים 'בפני שני עדים' [...] אם הם עדי אמת ובית-הדין מאמין להם, ברור שהוא הודה; ואם הוא הודה, איזו קדושה יש דווקא בהודאה בכתב ולא בעל-פה?" (ד"כ 26.3.1958, 1683).

בהמשך הדיון, השיב ח"כ ברוך אזניה בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט להסתייגותו של ח"כ רוזנברג:

"ואשר להצעת חבר-הכנסת רוזנברג להוסיף את המלים 'בפני שני עדים' כדרך של קבלת הודאה המפסיקה את ההתיישנות אף מחוץ לבית-המשפט, סבורני שאין בשני עדים הוכחה ברורה כפי שהיא ישנה במקרה של הודאה בכתב או בפני בית-משפט. רק הודאה בכתב או בפני בית-משפט יכולה להיחשב כמוכחת" (שם, בעמ' 1684).

ואכן, דברים אלו של חברי הכנסת משקפים תכלית ראייתית ביחס לדרישת הכתב הקבועה בסעיף 9 לחוק: להוכיח כי הנתבע אכן מסר את ההודאה המיוחסת לו.

24. לנוכח האמור, ניתן לצאת מנקודת הנחה, כי בבסיסה של דרישת הכתב שבסעיף 9 לחוק מונחות שתי תכליות – הן ראייתית, הן כזו הממוקדת בכוונת המודה וברצינות נסיבות מתן ההודאה. בהינתן שכל אחת מהתכליות עשויה להוביל לתוצאה שונה

בענייננו, עלינו לבחון אם המחוקק קבע סדר עדיפויות בין התכליות השונות (ראו: ברק, בעמ' 207).

25. ואכן, נראה כי המחוקק קבע סדר עדיפויות כזה. כמפורט לעיל, בסיפא של סעיף 9 לחוק נקבע כי "בסעיף זה, 'הודאה' – למעט הודאה שהיה עמה טיעון התיישנות". כלומר, "הודאה שהיה עמה טיעון התיישנות" אינה בגדר "הודאה" לצורך סעיף זה. משמעות הדבר היא שגם בהיעדר מחלוקת כי הנתבע מסר את ההודאה המיוחסת לו, הרי שאם הוא הביע כוונה שלא לוותר על טענת ההתיישנות, כוונה זו שוללת את תוקפה של ההודאה לצורך סעיף 9 לחוק. מקביעה ברורה זו של המחוקק נובע, כי סעיף 9 לחוק מעניק את הבכורה לרציונל שעניינו כוונותיו של המודה לוותר על זכותו הדיונית לטעון להתיישנות, ולא לרציונל הראייתי, שעניינו עצם הוכחת ההודאה הנטענת (ראו גם: פוזנר, בעמ' 557-558).

26. לנוכח האמור, ניתן לקבוע כי תכליתה העיקרית של דרישת הכתב שבסעיף 9 לחוק ממוקדת בכוונותיו של המודה וברצינות הנסיבות האופפות את ההודאה; ולא באפשרות ההוכחה של עצם מסירת ההודאה.

המסקנה הפרשנית

27. על רקע האמור, נראה כי ככלל, אין מקום להכיר בהקלטת דברים שנאמרו בעל פה – שלא "בפני בית משפט" – כמקיימת את דרישת הכתב הקבועה בסעיף 9 לחוק. כמבואר לעיל, דרישת הכתב האמורה נועדה, בעיקרו של דבר, להבטיח את רצינות ההודאה, ולמנוע מהנתבע לחשוף עצמו בקלות דעת ובחיפזון לתביעה, שאלמלא הודאתו הייתה מתיישנת. זאת, בשים לב לכך שמלאכת הכתיבה מתאפיינת, ככלל, בכובד ראש ובשקילת מילים, בעוד שפעולת הדיבור מתאפיינת, ככלל, בספונטניות. בהינתן שהקלטה היא תיעוד דברים שנאמרו בעל פה, הרי שבמצב הדברים הרגיל, אין בהקלטה כדי לקיים את התכלית הנדונה, לא כל שכן כאשר הנתבע אינו מודע להיותו מוקלט, כבענייננו.

אכן, ייתכנו נסיבות שבהן הנתבע מודע להיותו מוקלט, ומתוך רצינות וכובד ראש מחליט להודות בעל פה בקיום זכותו של התובע. אמנם, מצב דברים זה עשוי לקיים את תכליתה של דרישת הכתב הנ"ל, אך גם עלול לעורר קשיים מסוימים (ראו, למשל: פוזנר, בעמ' 558). מכל מקום, נסיבות מסוג זה אינן לפנינו, וממילא איננו נדרשים לטעת בהן מסמרות.

מן הכלל אל הפרט

28. המסקנה מכל האמור לעיל, היא כי אין לראות בתמלילי ההקלטות שצירפו המערערים כהודאה "בכתב" לצורך סעיף 9 לחוק ההתיישנות.

בהינתן שכאמור, הצדדים הגיעו להסכמה דיונית בבית המשפט המחוזי, שלפיה ההכרעה בטענת ההתיישנות "תתמקד בשאלה המשפטית האם ההקלטה מהווה מסמך בכתב לצורך סעיף 9 לחוק ההתיישנות", בדין נדחתה, אפוא, תביעת המערערים על הסף מחמת התיישנות.

29. יודגש, כי בשים לב להסכמה הדיונית האמורה, לא ראיתי להידרש ליתר טענות המערערים, לרבות טענתם כי יש לדחות את טענת ההתיישנות אף בהיעדר הודאה "בכתב", בשל "זעקת הגינות" שעולה מנסיבות המקרה דנן, לנוכח ההלכה שנקבעה בפסק הדין בע"א 986/93 קלמר נ' גיא, פ"ד נ(1) 185 (1996) (להלן: עניין קלמר). עם זאת, ובהינתן שהצדדים התייחסו באריכות לסוגיה זו בטענותיהם, אזכיר כי ההלכה שנקבעה בעניין קלמר נוגעת לדרישת הכתב שבסעיף 8 לחוק המקרקעין, וטרם הוחלה על דרישת הכתב הנוגעת לענייננו. מעבר לכך, אעיר כי אף לגופם של דברים, נסיבות המקרה שלפנינו רחוקות עד מאד מאותם מקרים חריגים ונדירים אשר עלולים לעורר "זעקת הגינות".

סוף דבר

30. לנוכח כל האמור לעיל, אציע לחבריי כי נדחה את הערעור.

עוד אציע, כי המערערים יישאו בהוצאות המשיבים 2-3 בסך 10,000 ש"ח.

יעל וילנר
שופטת

השופטת רות רונן:

אני מסכימה.

רות רונן
שופטת

השופט עופר גרוסקופף:

אני מסכים.

הסיפא של סעיף 9 לחוק ההתיישנות ("למעט הודאה שהיה עימה טיעון התיישנות") מלמדת כי הטעם בעטיו הודאה מחדשת את תקופת ההתיישנות היא שיש בה כדי ללמד על נכונות החייב לשאת בחבות למרות חלוף השנים, דהיינו הסכמתו המשתמעת למחול על טענת ההתיישנות. טעם זה מתקיים בהודאה הניתנת בכתב או בהודאה הניתנת בעל פה לפני בית משפט, מחמת ההנחה כי החייב היה מקפיד לסייג בטענת התיישנות הודאה הניתנת בדרכים אלו, אילו היה מבקש לעמוד עליה. לא כן בהודאה בעל פה הניתנת מחוץ לבית המשפט, ומוקלטת על ידי הנושה, למצער כאשר החייב כלל אינו מודע לכך שהוא מוקלט. הודאה הניתנת בנסיבות אלה אין בה כדי ללמד כי החייב, העשוי לדבר על פי תומו, מוכן למחול על טענת ההתיישנות. על כן אין הודאה מוקלטת ללא ידיעת החייב מספיקה על מנת לחדש את מירון ההתיישנות, כפי שפסק בית המשפט קמא, וכפי שנימקה היטב חברתי, השופטת יעל וילנר.

עופר גרוסקופף
שופט

הוחלט לדחות את הערעור כאמור בפסק דינה של השופטת י' וילנר.

ניתן היום, י"ז באדר התשפ"ה (17.3.2025).

רות רונן
שופטת

עופר גרוסקופף
שופט

יעל וילנר
שופטת